

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВ

Розглянуто теоретико-методичні аспекти визначення сутності реструктуризації банків та виокремлено її особливості. На основі проведених досліджень запропоновано авторське визначення реструктуризації банків, в якому наголошено на її адаптаційній спрямованості.

Ключові слова: адаптація, банк, реструктуризація банків.

MAMEDOV S. G.

University of Banking

THEORETICAL APPROACHES TO DEFINING THE ESSENCE OF BANK RESTRUCTURING

The article is a review and analysis of existing approaches to the treatment of bank restructuring and justification of the author approach to the definition of the term. Theoretical and methodological aspects of defining the essence of bank restructuring and singled out its features. On the basis of researches the author's definition of bank restructuring, which highlighted its adaptation orientation. Based on allocated us the essential features of restructuring banks offer their own definition of the term: the restructuring of the bank - a set of measures that provide organizational, regulatory, operational, technical, information, marketing and personnel changes innovative measures aimed at creating favourable conditions needed to improve organizational structure and financial condition, improve its performance and competitiveness, adaptation to the environment with a view to pro BAKING increase in the market value of the bank according to the chosen strategy. On the basis of research the author argues that the restructuring is a complex of innovative technologies designed into the system of anti-crisis adaptation banks crucial role of which is to implement a number of qualitative transformation of financial, organizational and government areas of the bank that streamline their activities to ensure the adaptability, stability and sustainable growth in profitability and the realization of the potential of the bank.

Keywords: adaptation, bank, bank restructuring.

Вступ

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин щораз частіше виникають умови для ефективного використання реструктуризації як одного зі шляхів оздоровлення економіки. Свідченням цього є вітчизняна і зарубіжна практика господарювання, де реструктуризаційні процеси в економіці є логічним, невідворотним явищем. І найперше ці процеси відбуваються у банківській сфері, так як вона є найуразливішою в національній економіці: світова криза, зазвичай, спочатку паралізує діяльність банківських установ, позбавляє їх ліквідності, а тому швидка реалізація антикризових заходів і реструктуризація банків є правильним шляхом до оздоровлення економіки загалом. У державі реструктуризаційні процеси у банківстві потребують особливого осмислення, що впливає із специфіки формування і функціонування банківського сектора економіки.

Вагомий внесок у дослідження проблем, пов'язаних з реструктуризацією банків, зробили такі вітчизняні вчені: О. Вовчак, З. Васильченко, Л. Кузнецова, В. Міщенко, В. Опарін, С. Реверчук, В. Федосов та ін. При вивченні форм та інструментів реструктуризації банків виникає необхідність уточнення її економічного змісту. В науковій літературі реструктуризація банків розглядається в основному у макроекономічному аспекті з позицій вивчення реструктуризаційних процесів на рівні банківської системи, ігноруючи рівень комерційного банку, що потребує більш глибокого переосмислення сутності цього поняття.

Автор цієї роботи ставить за мету на основі розгляду та аналізу наявних підходів до трактування реструктуризації банку сформулювати та обґрунтувати власний підхід до визначення суті означеного поняття.

Основна частина

Процеси реорганізації та реструктуризації банків в сучасних умовах господарювання залишаються важливою, водночас недостатньо розробленою науковою і практичною проблемою, яка потребує розкриття економічної суті, шляхів та порядку реструктуризації і реорганізації з урахуванням інтересів вкладників і кредиторів та специфіки діяльності банківських установ.

Перш ніж надати авторське визначення поняття «реструктуризація банку» розглянемо найбільш відомі аспекти зазначеного поняття, які висвітлювалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків.

У нормативно-законодавчих актах України термін «реструктуризація» уперше було прописано в Законі «Про відновлення платоспроможності підприємства-боржника або визнання його банкрутом». Згідно з цим документом, «реструктуризація – це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, направлених на реорганізацію підприємства, шляхом його поділу з переходом

боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва і задоволенню вимог кредиторів».

Подібної думки дотримується й А. О. Ковалюк, який визначає реструктуризацію банківської установи як сукупність заходів, спрямованих на стабілізацію, оздоровлення фінансового стану банку (підвищення рівня ліквідності, платоспроможності й прибутковості банку, зниження ризиковості діяльності банку) для забезпечення подальшого зростання та розвитку банківської установи [1, с. 9].

На думку І. Осадчого, реструктуризація – один з основних шляхів оздоровлення банківської системи, зокрема формування її нової конфігурації із застосуванням заходів щодо санації, реорганізації та ліквідації банків. Основними методологічними принципами реорганізації та реструктуризації комерційних банків повинні бути: пріоритетність інтересів суспільства і держави перед інтересами окремого банку; застосування реорганізації як методу оздоровлення проблемних банків; підвищення стійкості та ефективності діяльності банків; забезпечення стабільної роботи платіжної системи та стабільності національної грошової одиниці.

Також в економічній літературі зустрічаються й інші визначення реструктуризації з позицій антикризового підходу. Так, О. В. Васюренко та О. М. Сидоренко розуміють під реструктуризацією банку фінансове оздоровлення банку з метою його виходу з кризи та забезпечення подальшого розвитку [2, с. 353].

На думку З.М. Васильченко, реструктуризація банку – це комплекс організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на покращення фінансового стану, підвищення ліквідності та платоспроможності банку, зокрема шляхом реорганізації банку, повної або часткової зміни власника з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи-інвестора, яка не підлягає санації, що сприятиме фінансовому оздоровленню банку та дозволить задовольнити вимоги кредиторів.

Більш комплексне визначення дає Н. Ю. Копилук вважаючи, що реструктуризація банків розглядається як комплекс організаційних, операційних, фінансових, правових та соціальних заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності і ліквідності банків, підвищення їх конкурентоспроможності й зростання ринкової вартості [3, с. 37], однак питання відновлення платоспроможності і ліквідності банків входить до переліку цілей фінансового оздоровлення.

З поняттям «реструктуризація» з позицій антикризового підходу ми часткового погоджуємося, адже основною метою реструктуризації комерційних банків має бути підвищення надійності та стійкості банківської системи України, забезпечення належного рівня капіталізації банків і стабільної роботи платіжної системи, захист інтересів кредиторів і вкладників, поліпшення фінансового стану комерційних банків, підвищення ефективності діяльності внаслідок концентрації або розділення капіталу, розширення або спеціалізації, переорієнтації діяльності банків та зростання довіри до них. Відтак Реструктуризація банків може бути спрямована як на фінансове оздоровлення банків, так і на ліквідацію неплатоспроможних організацій, оскільки у даному випадку цілі реструктуризації незмінні – максимально швидке оздоровлення комерційних банків та захист інтересів їх кредиторів.

Також поняття реструктуризації банків розглядають й у макроекономічному аспекті.

Відповідно до Методичних рекомендацій про порядок реструктуризації комерційних банків реструктуризація банківської системи – це комплекс заходів, який передбачає покращення фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності і платоспроможності з урахуванням соціально-економічних завдань, змін у національній макросистемі та на світовому фінансовому ринку шляхом створення нових банків (спеціалізованих, універсальних), реорганізації діючих (злиття, приєднання, поділу, виділення), зміни юридичного статусу банківських установ або їх ліквідації [4].

Чіткіше виражене ідеологічне спрямування має визначення, запропоноване Ю.А. Константіновим та А.І. Ільїнським: «Реструктуризація — це структурна перебудова банківської системи. Вона не є черговою кампанією, яка завершиться найближчим часом. Структурна перебудова триватиме й надалі, щоб банківська система країни змогла ефективно забезпечувати задоволення її економічних потреб».

На думку З.М. Васильченко, під реструктуризацією банківської системи розуміється комплекс заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності та платоспроможності та запобігання або подолання кризових явищ у ній із урахуванням змін у національній економіці та на світовому фінансовому ринку шляхом створення нових банків, банківських об'єднань, реорганізації діючих банків (у формі злиття, приєднання, поділу чи виділення), зміни юридичного статусу банківських установ або ліквідації. Така позиція є цілком обґрунтованою, адже системна банківська реструктуризація передбачає проведення низки попередніх скоординованих заходів з боку органів державного управління, спрямованих на відновлення ліквідності банківської системи, безумовного виконання банками всіх без винятку зобов'язань і економічних нормативів регулятора, зростання рівня адекватності капіталу, стабілізацію та поступове скорочення проблемної заборгованості. Такий комплекс заходів має включати: визначення механізму державного втручання в діяльність проблемних банків з метою відновлення їх платоспроможності і ліквідності; розроблення та впровадження системного підходу до реструктуризації проблемних кредитів; сприяння процесам злиттів та поглинань у банківській системі [5].

Відповідно до антикризового підходу, основними внутрішніми чинниками реструктуризації слід вважати: незадовільний рівень загального менеджменту (слабка орієнтація на ринок, відсутність стратегії, некомпетентність кадрів); слабкий фінансовий менеджмент з питань управління грошовими потоками, прийняття інвестиційних рішень, управління затратами тощо; високі витрати і низький операційний важіль; застаріла техніка і матеріальна база; низька конкурентоспроможність продукції; незадовільна робота служби маркетингу; конфлікт інтересів (власників, працівників, клієнтів, партнерів).

Разом із тим хочемо зазначити, що реструктуризація банків може відбуватися не лише у випадку необхідності фінансового оздоровлення, а й за стабільних економічних умов діяльності, коли банківська установа переслідує низку цілей у своєму розвитку – вихід на нові ринки збуту, удосконалення технологій та методів роботи з клієнтами, впровадження нових банківських продуктів, розширення кола клієнтів і, як наслідок – підвищення ринкової вартості банку.

У даному випадку слід вести мову про зовнішні чинники реструктуризації, а саме: глобалізація світового розвитку; інтеграційні економічні процеси; поступальний і випереджувальний розвиток науково-технічного фактора у структурі економіки; комп'ютеризація і віртуальна орієнтація; докорінні зміни на ринках розвинених країн (уповільнення темпів розвитку цих країн, активізація експорту і пошуку додаткових ринків збуту, зменшення ступеня державного регулювання економіки); зміни соціально-економічних систем (трансформація економічних систем країн Центральної та Східної Європи і Азії; зростання частки приватного сектору); політика уряду (кредитна, податкова, митна, соціальна, інформаційна); екологічна ситуація; соціально-культурні чинники.

Групування та систематизація визначень поняття «реструктуризація банку» дозволили зробити певні узагальнення та виокремити низку її сутнісних ознак:

- реструктуризаційний процес призводить до змін, які охоплюють модернізацію (оновлення устаткування, продукції, технологій); реорганізацію (зміни методів і розподілу праці, а також інформаційних потоків); адаптацію (присотування елементів підприємства до змінного середовища); інновацію (продуктових і процес них нововведень);

- реструктуризація передбачає низку конкретних заходів, які спрямовані дозволяє забезпечити ефективне функціонування банківських установ (поліпшення економічних показників діяльності, удосконалення організаційної структури банків, фінансове оздоровлення);

- реструктуризація банків може відбуватися не лише при потребі фінансового оздоровлення, а й за умов стабільного функціонування банків;

- суттєвим аспектом реструктуризації є формування у банку належного кадрового потенціалу до реагування на зміни зовнішнього середовища, а також оновлення стратегії і тактики відповідно до заданих цілей, а також існуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища;

- реструктуризацію розглядають як захисну реакцію банку для забезпечення його виживання та зміцнення позицій через будь-які зміни стратегічного характеру, наприклад, прогнозування маркетингової політики, моделювання ситуації невизначеності;

- реструктуризація банку передбачає здійснення структурних перетворень, що здійснюються на системній основі заходами комплексної програми впровадження змін, метою якої є подальше збільшення ринкової вартості бізнесу, яке забезпечується зростанням ефективності надання банківських послуг, конкурентоспроможності, зміцненням фінансової стійкості, інвестиційної привабливості.

Виходячи із виділених нами сутнісних ознак реструктуризації банків запропонуємо власне визначення цього поняття: реструктуризація банку – це сукупність заходів, які передбачають організаційні, нормативні, операційні, технічні, інформаційні, маркетингові та кадрові зміни інноваційного характеру, спрямовані на створення сприятливих умов, необхідних для поліпшення організаційної структури та фінансового стану банку, підвищення ефективності його діяльності та конкурентоспроможності, адаптацію до зовнішнього середовища з метою забезпечення зростання ринкової вартості банку відповідно до обраної стратегії розвитку.

Висновки

Процеси реструктуризації банків у сучасних умовах господарювання залишаються важливою, водночас недостатньо розробленою науковою і практичною проблемою, яка потребує її всебічного розкриття з позицій економічної сутності, напрямів та механізмів здійснення з урахуванням інтересів вкладників, кредиторів, а особливо специфіки діяльності банківських установ.

Таким чином, проведена дослідження дає підстави стверджувати, що реструктуризація банків має широке тлумачення, що в свою чергу передбачає комплексність і системність змін, постійність та безперервність. Оскільки реструктуризація передбачає зміну структури, то об'єкт змін може бути доволі широким і набирати різноманітних форм. Однак, сутність реструктуризації банків слід розглядати з позицій не лише антикризової, а, перш за все, адаптаційної спрямованості.

На основі проведених досліджень можна стверджувати, що реструктуризація є комплексною інноваційно спрямованою технологією у системі антикризової адаптації банків, принципово важлива роль якої полягає у реалізації низки якісних перетворень (трансформацій) фінансової, організаційної та (або) управлінської сфери банку, які дають змогу оптимізувати їх діяльність для забезпечення адаптивності, стійкості, сталого зростання рентабельності та реалізацію потенціалу розвитку банку.

Важлива роль процесу реструктуризації банку обумовлюється тим, що це фактично єдина можливість відродження, відновлення ефективності, прибутковості діяльності банку та важлива умова забезпечення адаптивності, стійкості і довгострокового економічного розвитку в умовах високо динамічного зовнішнього середовища.

Література

1. Ковалюк А. О. Фінансове регулювання реструктуризації комерційних банків в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. О. Ковалюк. – Львів, 2010. – с. 9.
2. Васюренко О. В. Банківський нагляд / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 353 с.
3. Копилюк Н. Ю. Механізм реорганізації банків у умовах фінансової нестабільності: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Н. Ю. Копилюк. – Львів, 2013. – С. 37.
4. Методичні рекомендації про порядок реорганізації, реструктуризації комерційних банків [Електронний ресурс] : методичні рекомендації, затверджені правлінням Національного банку України від 9.10.2000 № 395. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0395500-00>.
5. Міщенко В. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави / В. Міщенко, А. Петріна // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 12–17.

Надійшла 03.03.2017; рецензент: д. е. н. Пшик Б. І.